

LEDE DOMEIN MESEN

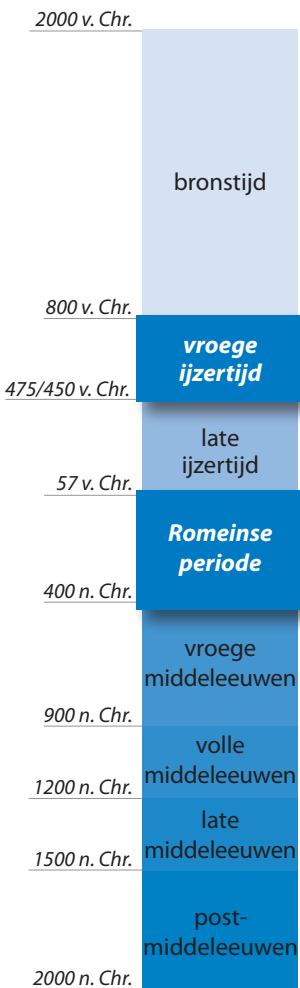

Opgravingszones op het Domein Mesen

Doorsnede van een waterput uit de ijzertijd

Een archeologische site nabij de historische kern van Lede

De herinrichting van het voormalige schoolcomplex op het Domein Mesen tot een woon- en zorgcentrum gaf in 2009 aanleiding tot een archeologische opgraving, op een boogscheut van het centrum van Lede. Via historische bronnen is de geschiedenis van deze plek terug te voeren tot de late middeleeuwen. Het onderzoek binnen de muren van het Domein Mesen was een mooie kans om dit deeltje van de geschiedenis van Lede verder bloot te leggen.

Bewoning in de ijzertijd

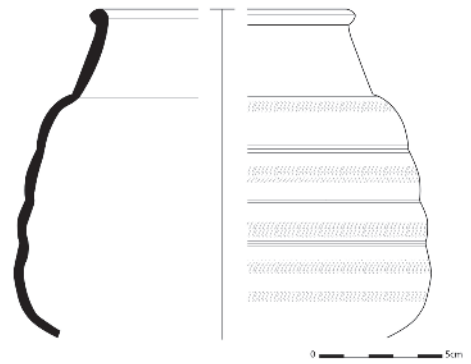
De oudste sporen die tijdens de opgraving aan het licht kwamen, klimmen op tot de vroege ijzertijd (800 - 450 v. Chr.). Enkele kuilen en een waterput zijn de laatste getuigen van een nederzetting die vrijwel zeker in de nabije omgeving moet gelegen hebben. Vermoedelijk bevond de waterput zich aan de rand van een woonerf, dat zich grotendeels uitstreckte buiten de onderzochte zone. Toen de waterput in verval raakte, gebruikten de omwonenden deze als stortplaats voor huishoudelijk afval. Naast dierlijk bot en houtskool bevatten de opvullingslagen vooral een grote hoeveelheid handgemaakt aardewerk. De scherven zijn afkomstig van potten die dienden voor de bereiding en de opslag van voedsel. Tussen de vondsten bevond zich ook een fragment van een stenen armband. Het aardewerk plaatst het gebruik van de waterput in de vroege ijzertijd. De put raakte naar het einde van de vroege ijzertijd toe, op de overgang naar de late ijzertijd (450 - 57 v. Chr.) in onbruik.

Leven en dood in de Romeinse periode

Ook enkele eeuwen later, in de periode dat onze gewesten deel uitmaakten van het Romeinse Rijk (57 v. Chr. - 400 n. Chr.), woonden mensen in de omgeving. Uit deze periode zijn op het terrein archeologische resten van zowel bewoning als begraving blootgelegd. Bijna op het hoogste punt van de helling waarop het Domein Mesen is gelegen, was een concentratie van nederzettingssporen en -afval bewaard. Behalve palen, kuilen en greppels troffen de archeologen

Doorsnede van een Romeins crematiegraf

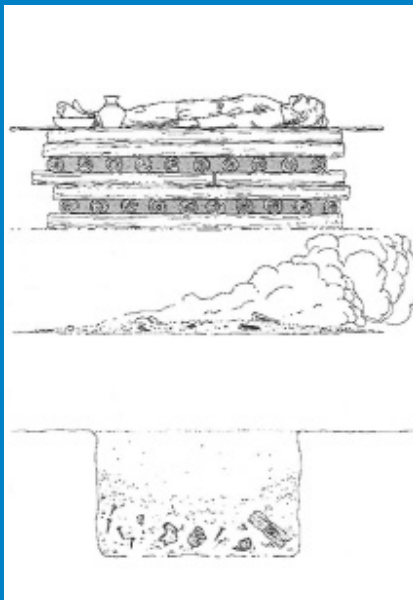

Drinkbeker in rood aardewerk

ook fragmenten van dakpannen aan. Verschillende paalsporen kunnen vermoedelijk toegeschreven worden aan een gebouwtje, opgetrokken uit hout en leem. Aan de hand van het aardewerk is de bewoning te dateren in de late 1ste en in de 2de eeuw n. Chr. Waarschijnlijk behoren deze sporen tot een grotere nederzetting in de onmiddellijke omgeving.

In drie verschillende zones doorsneden parallelle greppels het opgravingsterrein, telkens met een andere oriëntatie. Hun datering sluit aan bij deze van de nederzettingssporen en loopt zelfs nog door tot in de 3de eeuw. Mogelijk gaat het om de restanten van enkele Romeinse veldwegen, of om perceel- of erfafbakeningen. Alleszins zijn het duidelijke aanwijzingen dat het landschap rondom de nederzetting opgedeeld en ingericht werd.

Geen leven zonder dood. Ten noorden van de nederzetting troffen de archeologen twaalf crematiegraven aan, verspreid over een ruime zone. Het aardewerk, meegegeven met de dode, liet toe de begravingen vrij nauwkeuring te dateren in de tweede helft van de 1ste en de vroege 2de eeuw. Bijgevolg sluiten ze aan bij de datering van de nederzettingssporen.

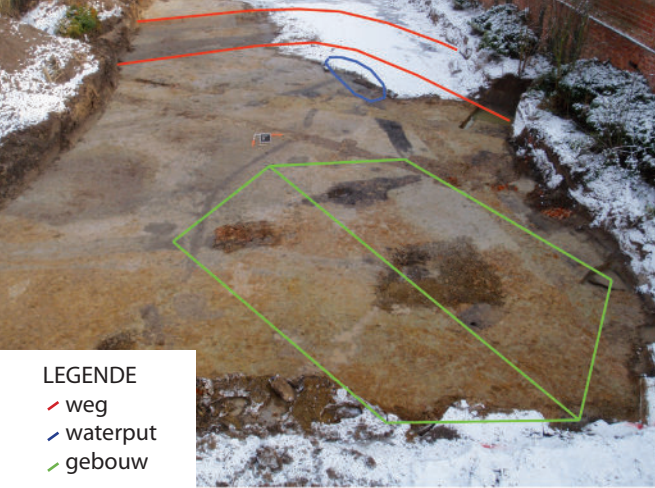

Crematie van een dode

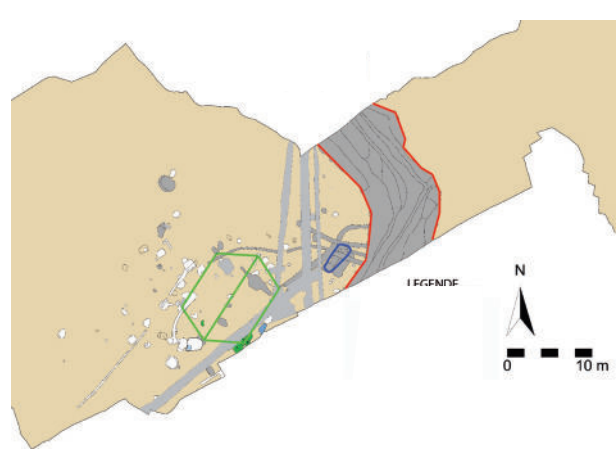
© PAM Velzeke

Het Romeinse begrafenisritueel

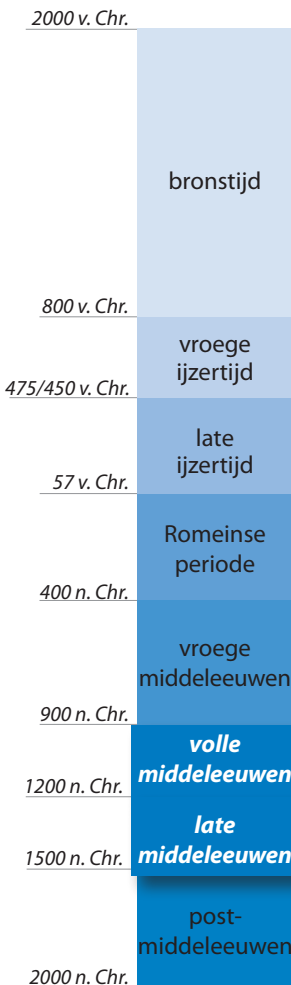
In onze gebieden was het tijdens het grootste deel van de Romeinse periode de gewoonte om de doden te cremeren. De crematie gebeurde soms boven een vooraf uitgegraven kuil, maar meestal op een aparte brandstapel. In het laatste geval selecteerde men soms de botresten apart en deponeerde men deze in een recipiënt uit bijvoorbeeld textiel of aardewerk. Vaak blijkt slechts een deeltje van de botresten begraven te zijn, bijvoorbeeld de grootste fragmenten. Soms zijn elementen van de kledij bewaard gebleven zoals mantelspelden of schoenspijkers. Zo weten we dat de doden in vol ornaat zijn verbrand. Aangezien men in een leven na de dood geloofde, kreeg de dode ook meestal giften mee die dienden voor de reis naar het hiernamaals, zoals potten of een munt. Deze grafgiften konden vóór of na de verbranding meegegeven worden, al dan niet in een aparte nis naast het graf. Romeinse graven komen zowel gegroepeerd als geïsoleerd voor. Echte begraafplaatsen waar overledenen systematisch zijn bijgezet, zijn eerder uitzonderlijk en veeleer te verwachten bij grotere nederzettingen. Hoe de graven er in onze streken bovengronds uitzagen, is overigens niet gekend, maar vermoed wordt dat ze op één of andere manier gemarkeerd waren.

- LEGENDE
- weg
 - waterput
 - gebouw

Zicht op de vol-middeleeuwse zone

Een vol-middeleeuwse bewoning en een laat-middeleeuwse 'artisanale zone'

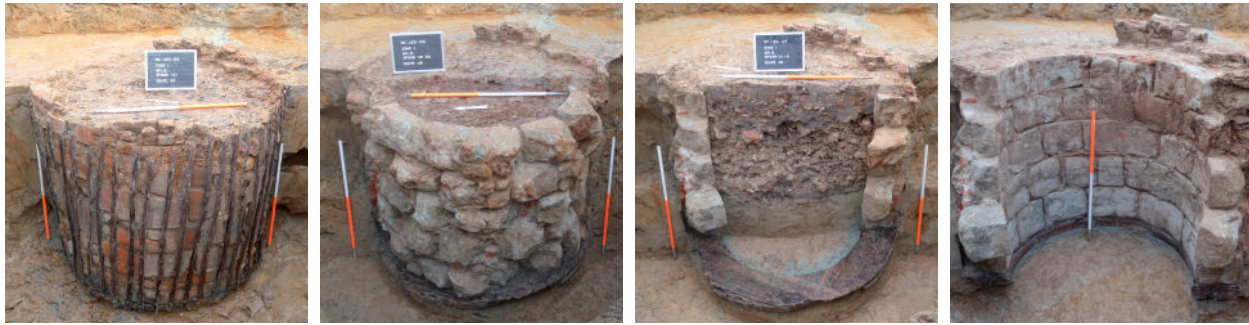
De volle en late middeleeuwen (respectievelijk de 10de tot en met de 12de eeuw en de 13de tot en met de 15de eeuw) zijn goed vertegenwoordigd op het Domein Mesen. Heel wat sporen dateren immers uit deze periodes.

Van de 10de tot en met de 14de eeuw doorkruiste een brede weg de archeologische site. De weg liep dwars over het opgravingsterrein van het noordoosten naar het zuidwesten, maar boog uiteindelijk af – ogenschijnlijk in de richting van het centrum van Lede. Het wegdek zelf was niet meer bewaard, wel de grachten aan weerszijden die zorgden voor de afwatering.

Ten zuidwesten van de weg bevonden zich nederzettingssporen die dateren uit de volle middeleeuwen. Verschillende paalkuilen maakten waarschijnlijk deel uit van een houten gebouw dat parallel aan de weg opgesteld stond. Enkele greppels zorgden voor de afwatering van het gebouw naar de grachten langs de weg. In de nabijheid van het gebouw situeerde zich een waterput, opgebouwd uit houten paaltjes en vlechtwerk, die de bewoners van het nodige water voorzag.

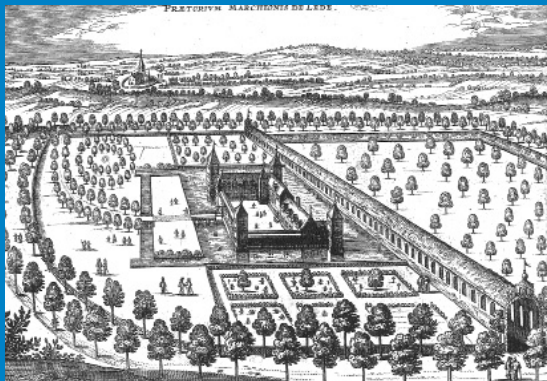
Bronzen kommetje

Verschillende fases in het onderzoek van een waterput

Meer noordwaarts langs dezelfde weg zijn enige tijd later, in de late middeleeuwen, heel wat greppels, kuilen en waterputten gegraven. Restanten van bebouwing zijn in deze zone niet vastgesteld, waardoor de sporen niet onmiddellijk met een erf in verband te brengen zijn. Het is echter niet ondenkbaar dat de sporen die hier zijn aangetroffen, in relatie staan met het kasteel van de heren van Lede (zie kader). De aard van de sporen laat alleszins vermoeden dat ter hoogte van de weg een 'artisanale zone' gelegen was die met bouwactiviteiten te maken had.

In totaal zijn in deze zone immers vijf waterputten aangetroffen. Twee hiervan, bestaande uit houten paaltjes en vlechtwerk, bleken in een latere fase vervangen te zijn door een waterput in kalkzandsteen. Eén geïsoleerde waterput was opgebouwd uit kalkzandstenen, bakstenen en daktegels, en was bovendien gefundeerd op een houten staketsel. Vlakbij de waterputten lagen telkens verschillende grote kuilen. Dit zijn zogenaamde leemwinningskuilen, uitgegraven voor de ontginning van leem. Leem is de basisgrondstof voor de productie van bakstenen, die men vanaf deze periode steeds meer gebruikte voor de bouw van huizen. De verschillende clusters van waterputten en leemwinningskuilen zouden dus wel eens een indirect bewijs kunnen vormen voor de bouwactiviteiten die gepaard gingen met de bouw of uitbouw van het kasteel (zie kader).

De gravure van Sanderus (ca. 1640)

Een kasteel te Lede

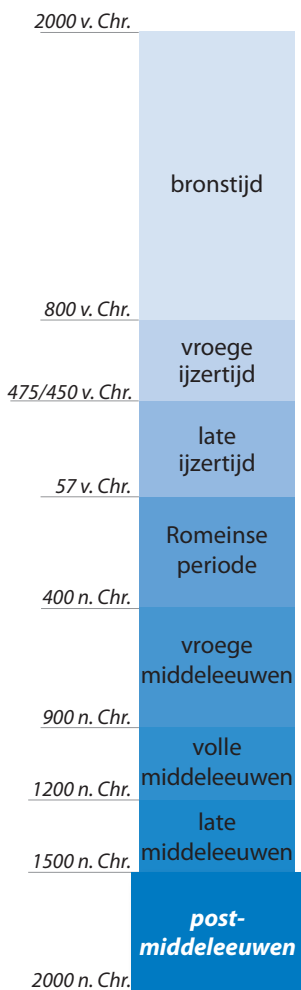
De vroegste bronnen uit de 11de en 12de eeuw vertellen ons dat het grondgebied Lede meerdere heerlijkheden omvatte. Eén hiervan was de heerlijkheid Lede, die waarschijnlijk reeds in de 12de eeuw toebehoorde aan een adellijke familie. De oudste ons met zekerheid gekende heer van Lede was Jan van Lede (midden 13de eeuw). Vanaf deze periode tot het begin van de 16de eeuw was de heerlijkheid in het bezit van een lange lijst van heren van Lede. In 1542 kocht de Gentse familie de Grutere de heerlijk-

heid, waarna ze door huwelijk in handen kwam van een andere Gentse familie, Bette. Het is tijdens het eigenaarschap van de familie Bette dat de heerlijkheid verheven werd tot baronie (1607) en kort nadien tot markizaat (1633).

De vroegste vermelding van een 'heerlijk kasteel' te Lede dateert uit de 14de eeuw. De bronnen en het cartografisch materiaal uit de 16de en de 17de eeuw tonen vervolgens aan dat het verblijf van de familie Bette een omweld, vierhoekig kasteel was, zoals te zien is op de gravure van Sanderus (ca. 1640). Geweten is dat tijdens de godsdiensttwisten op het einde van de 16de eeuw het kasteel aanzienlijke schade leed en dat Jan van Bette meerdere herstellingswerken liet uitvoeren. Het kasteel werd in 1749 herbouwd tot het huidige markizaatsgebouw.

Het westelijke en oostelijke bijgebouw

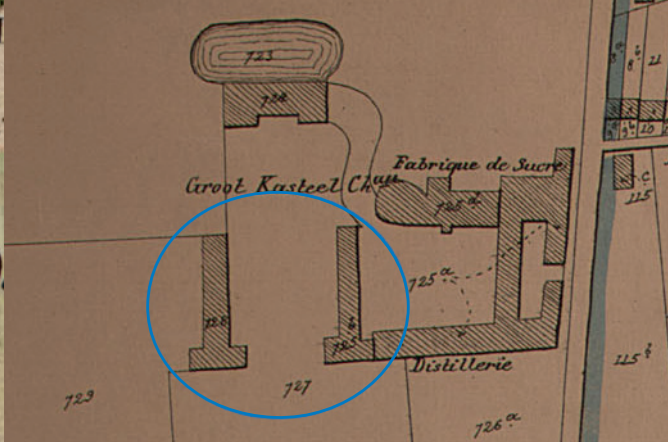
Van heerlijkheid tot markizaat: de bijgebouwen van het kasteel.

Op het terrein bleken verschillende muurresten bewaard te zijn. Cartografische bronnen lieten toe deze overblijfselen te identificeren als twee bijgebouwen van het markizaat. Deze gebouwen staan voor het eerst afgebeeld op de zogenaamde Kabinetskaart van Ferraris (1771-1778). Ze flankeren de oprijlaan naar het kasteel met zijn bijhorende gracht. Verscheidene negentiende eeuwse bronnen, zoals onder meer de kaart van Popp (ca. 1870), laten toe hun bouwkundige evolutie te volgen. In het begin van de 20ste eeuw verdwenen deze bijgebouwen met de oprichting van het neogotische schoolcomplex (zie kader). De archeologen konden desondanks nog een aanzienlijk deel van de muren, funderingen en kelders blootleggen.

De archeologische vaststellingen bevestigden grotendeels wat de cartografische bronnen reeds aantoonde. Het gebouw ten westen van de oprijlaan had in eerste instantie een L-vormige plattegrond, zoals afgebeeld op de Ferrariskaart, en was in één beweging opgetrokken. Het werd vervolgens uitgebreid naar een T-vormige plattegrond, wat ook te zien is op het negentiende eeuwse kaartmateriaal. Het oostelijke gebouw kende een grotendeels gelijkaardige L-vormige opbouw, met dit verschil dat het in meerdere fases was opgericht. De uitbreiding naar een T-vormige opbouw gebeurde evenwel in één keer. Als dusdanig vormden de gebouwen steeds elkaars spiegelbeeld aan weerszijden van de oprijlaan.

Beide gebouwen bleken daarenboven gedeeltelijk onderkelderd te zijn. De aanwezigheid van meerdere traphallen per kelder laat vermoeden dat de toegang soms verschoof en dit waarschijnlijk ten gevolge van de verschillende bouwfases.

Het vondstmateriaal, in combinatie met de cartografische bron-

De bijgebouwen op de kaart van Ferraris (1771-1778) en de kaart van Popp (ca. 1780)

nen, laat uitschijnen dat de L-vormige bijgebouwen in de loop van de 2de helft van de 17de eeuw of in de 1ste helft van de 18de eeuw zijn opgetrokken. De uitbreiding naar de T-vormige plattegrond moet zich in de 2de helft van de 18de eeuw of in de 1ste helft van de 19de eeuw hebben voorgedaan.

Slotwoord

Het archeologische onderzoek op het Domein Mesen toonde aan dat de geschiedenis van dit deel van Lede verder terug gaat in de tijd dan aanvankelijk gedacht. Niet alleen zijn sporen van bewoning en bouwactiviteiten respectievelijk uit de volle en late middeleeuwen aangetroffen, daarenboven is vermoedelijk de rand van een grotere nederzetting uit de ijzertijd en uit de Romeinse periode aangesneden.

Prentkaart van een nieuw-gotische schoolvleugel (Willy Ruysinck)

Domein Mesen

Na het overlijden van de laatste adellijke bewoner van het kasteel, in het begin van de 19de eeuw, kende het domein verschillende eigenaars, tot de zusters Kanunnikessen van de H. Augustinus van Jupille het kochten in 1885. Zij lieten er tussen 1900 en 1905 twee grote neogotische schoolvleugels en een kapel bouwen. De kostschool voorzag in het onderwijs van jonge adellijke dames. In 1919 kwam het domein in handen van het Institution Royale de Messines, een stichting die in oorsprong enkel onderricht gaf

aan kinderen van oorlogsslachtoffers, maar later ook aan de inwoners van Lede. Het is aan dit instituut dat het parkdomein zijn naam ontleent. Het schoolcomplex sloot de deuren in 1969 wanneer de taalwetten een einde stelden aan het Franstalige onderwijs in Vlaanderen. In 1999 kwam het domein uiteindelijk in handen van de gemeente Lede.

Colofon

Archeologiebrochure 2

Deze uitgave kwam tot stand naar aanleiding van de archeologische opgravingen op het Domein Mesen te Lede, uitgevoerd door het intergemeentelijk samenwerkingsverband SOLVA op vraag van de gemeente Lede. De opgravingen kaderden in de herinrichting van het domein tot woon- en zorgcentrum en parkzone.

Tekst: Archeologische dienst SOLVA

Bronnen:

De Brouwer J. 1983, Geschiedenis van Lede, Lede.

De Grauwe A. 1999, Als de muren konden spreken, Ken uw dorp, Jaarboek van de heemkundige kring Heemschut-Lede, 26, pp. 50-70.

De Potter F. & Broeckaert J. 1897, Geschiedenis der Gemeente Lede, Ken uw dorp, Jaarboek van de heemkundige kring Heemschut-Lede, 23, pp. 7-100 (overdruk 1996)

Alle illustraties © SOLVA, tenzij anders vermeld

Contactadres:

Intergemeentelijk samenwerkingsverband SOLVA

Industrielaan 18

9320 Aalst (Erembodegem)

archeologie@so-lva.be